

Marian Borzyszkowski

Odbudowa kościoła w Pierzchałach

Studia Warmińskie 37/2, 383-393

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ODBUDOWA KOŚCIOŁA W PIERZCHAŁACH

Wieś Pierzchały, w języku pruskim *Potilkow*, po niemiecku *Pettelkau*, położona jest w pobliżu Braniewa (10 km). Dojazd najlepszy przez same Braniewo, z którego trzeba się kierować na południe, wzdłuż nieopodal płynącej rzeki Pasłęki, aż do tamy na rzece i zaporowego Jeziora Pierzchalskiego. Wieś istniała już pod koniec XIII w. Jej lokacja na prawie chełmińskim przypada na rok 1311.

Biskup warmiński Herman z Pragi, 17 czerwca 1341 r. powołał do życia Kapitułę Kolegiacką Najświętszego Zbawiciela i Wszystkich Świętych. Jej pierwszą siedzibą były z wszelkim prawdopodobieństwem Pierzchały, chociaż dokument z 25 kwietnia 1342 r. wymienia tylko *kaplicę Wszystkich Świętych poza miastem Braniewo*, a w rok później, mianowicie w dokumencie z 30 października 1343 r., jest mowa o *kolegium kanoników, które wcześniej było przy kościele Wszystkich Świętych w pobliżu Braniewa*. Historycy są zgodni, iż tylko kościół w Pierzchałach swymi założeniami architektonicznymi był przystosowany do pełnienia funkcji Kolegiaty, której kanonicy mogliby w tym kościele wspólnie modlić się. Przyjmuje się, więc, iż pierwszy kościół kolegiacki był w Pierzchałach koło Braniewa.

Dnia 30 października 1343 r. Kapituła Kolegiacka przeniosła swoją siedzibę do Głotowa, a później 20 listopada 1347 r. do Dobrego Miasta, gdzie przetrwała do 1810 r., zniesiona przez króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III w ramach jego antykościelnej polityki sekularyzacyjnej. Działalność Kapituły Kolegiackiej została wznowiona w 1960 r.

Na wybór miejscowości Pierzchały jako miejsca budowy kościoła kolegiackiego mogło wpłynąć szereg racji. Wymienia się tu strategiczne położenie wsi nad rzeką Pasłęką i ciągiem lasów od wschodu. Sama wieś stanowiła ważny ośrodek kultowy w życiu Prusów, na co zdają się wskazywać okoliczne ich cmentarzyska. Istniało tu prawdopodobnie miejsce kultu pogańskiego bóstwa Patollasa. Było to bóstwo śmierci i wszystkiego co do niej prowadziło. Jego symbolem była ludzka czaszka albo też łeb konia lub krowy. Bóstwo to zsyłało śmierć i choroby. Składano mu krwawe ofiary. Jego imię zawarte jest w nazwach miejscowości: Pettelkau (Pierzchały), Patollen (Patoty), Pachollen (Pachoty). Kult pogańskiego bóstwa miał być zastąpiony kultem chrześcijańskim, najprawdopodobniej Najświętszej Maryi Panny, co zdaje się wynikać z wezwania budowanego kościoła, założeń architektonicznych, a więc poszerzonego prezbiterium, niedokończonej nawy kościoła, jak i jego kultowego, czyli maryjnego wyposażenia wnętrza, jeszcze w wiekach

późniejszych. Gdy Kolegiatę przenoszono do Głotowa, a następnie do Dobrego Miasta, kierowano się prawdopodobnie podobnymi racjami kultowymi, jak przy wyborze Pierzchał. Dochodziły tutaj też względy bezpieczeństwa, miejscowości te były mniej zagrożone przed najazdami Litwinów. W XVI wieku pojawia się św. Małgorzata jako patronka drugorzędna kościoła w Pierzchałach, która z biegiem czasu przejmie miejsce pierwszorzędne.

Jej miejsce w kościele w Pierzchałach nie jest proste do wyjaśnienia. Tłumaczy się jej funkcją kultową, pomagała bowiem przeciwdziałać złym duchom, co zostało wyrażone w jej figurze ołtarzowej, gdzie stopami przygniatała smoka. Podobną funkcję miał św. Jerzy, patron kościoła w pobliskiej Szalmii, też ujęty w walce ze smokiem, wcieleniem złego ducha.

Z końcem XVII w. wieś została oddana w dzierżawę braniewskim Jezuitom. Przechodziła w ciągu wieków zmienne dziejów losy, wielokrotnie niszczona, również w 1945 r. Wieś nie jest duża. W 1939 r. liczyła 488 mieszkańców. Dzisiaj tylko około 200. Wiele gospodarstw i budynków po ostatniej wojnie przestało istnieć.

W centrum wsi istniał piękny kościół gotycki pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Małgorzaty, wcześniej pod wezwaniem Wszystkich Świętych.

Kościół w Pierzchałach, orientowany na planie prostokąta, został zbudowany z cegły w latach 1330–1341. Obok kościołów w Ełdych Wielkich i Szalmii, istniejącego do 1945 r., należy on do najstarszych kościołów na Warmii. Najpierw budowano jego prezbiterium, potem nawę kościoła, na końcu zakrystię. Do takiej budowli dobudowano w XV wieku kaplice od strony północnej. W tym czasie rozpoczęto także budowę wieży z kamienia polnego i cegły. Pod koniec XVIII w. jej część wysokościową dobudowano z drewna. Kościół posiadał sklepienie krzyżowo-żebrowe. W wieży planowano sklepienie gwiaździste. Okna i drzwi wejściowe były ostrołukowe.

Wnętrze kościoła sprzed 1945 r. było bardzo bogate. Dziś można je odtworzyć ze zdjęć i dawniejszej dokumentacji.

Ołtarz główny był w stylu barokowym. Nastawa ołtarzowa była zbudowana w trzech kondygnacjach. Ołtarz był poświęcony Narodzeniu Najśw. Maryi Panny co oznajmiał napis: NATIVITAS GLORIOSAE VIRGINIS MARIAE na zwieńczeniu dolnej kondygnacji. W jej centralnej części umieszczono tabernakulum, którego tron wystawienia zdobiły korynckie kolumnienki i siedzące anioły. Po lewej i prawej stronie między korynckimi kolumnami znajdowały się obrazy Zwiastowania NMP i Nawiedzenia przez Maryję św. Elżbiety. Za tabernakulum w części środkowej był obraz Narodzenia NMP, z boku drewniane figury św. Brunona z Kwerfurtu i św. Wojciecha. W drugiej kondygnacji nastawy ołtarzowej jej środkowe miejsce zajmował obraz Wniebowzięcia NMP. Po bokach kolumny korynckie i postacie dwóch Świętych, prawdopodobnie św. Marka i św. Łukasza. Całość uzupełniały boczne obrazy w medalionach. Z lewej Symeona z Dzieciątkiem Jezus. Na jego obramowaniu stała rzeźbiona w drewnie figura św. Barbary. Z prawej strony był obraz Chrystusa nauczającego w świątyni. Nad nim figura św. Katarzyny Aleksandryjskiej. Na ostatniej kondygnacji był obraz NMP z Dzieciątkiem. Obie postacie miały korony na głowie. Obok, za kolumnami korynckimi,

Barokowy ołtarz kościoła w Pierzchałach sprzed 1945 r. według A. Ulbrich, w: Geschichte der Bildhauerkunst in Ostpreussen, Königsberg 1926–1929, tabl. 15.

figury rzeźbione, prawdopodobnie św. Mateusza i św. Jana Apostoła. Szczyt nastawy zwieńczyła postać triumfującego Chrystusa po Zmartwychwstaniu, po bokach Aniołowie z narzędziami męki. Obrazy malował pod koniec XVII w. Jerzy Piper z Lidzbarka Warmińskiego.

Nastawa oltarzowa powstała w latach 1660–1670, tabernakulum natomiast w latach 1740–1750. Była dziełem Jana Krzysztofa Doebela, artysty wywodzącego się ze Świdnicy na Śląsku. Z warsztatu rodziny Doebelów pochodzą podobne dzieła, znajdujące się m.in. w kościołach Sępopola i Królewca.

Nowy ołtarz barokowy został ufundowany staraniem ks. Dionizego Piotra Materna (1631–1698), proboszcza z kościoła parafialnego w Szalmii.

Na szczególną uwagę zasługiwał gotycki ołtarz szafkowy, znajdujący się na przelomie XIX/XX w. z prawej strony prezbiterium. Posiadał pośrodku figurę Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Obie postacie były koronowane, Dzieciątko posiadało zdobną sukienkę. Z boku figury św. Małgorzaty i św. Jana Chrzciciela. Św. Małgorzata swymi stopami przygniatała smoka, symbolizującego złe duchy. Św. Jan Chrzciciel trzymał w jednej ręce Baranka, na którego wskazywał palcem prawej ręki. Myśl teologiczna jawi się dosyć jasna. Precz ze złymi duchami, czczonymi w pogańskich bóstwach. Właściwa droga człowieka jest skierowana na Chrystusa, na którego wskazuje św. Jan Chrzciciel. Wiedzie ona przez Najświętszą Maryję Pannę, która prezentuje Chrystusa jako Dzieciątko. Po bokach bogate zdobnictwo gotyckie. Figury nastawy oltarzowej były złocone. Na otwierających się skrzydłach były figury 12 Apostołów. Po ich zamknięciu przedstawiały sceny Męki Pańskiej. W predelli była chusta św. Weroniki z ornamentami renesansowymi.

Ołtarz pochodził z przełomu XV/XVI z warsztatu elbląskiego. Wykorzystano w nim niektóre motywy Albrechta Dürera, jakie występują w elbląskim ołtarzu Słodowników z kościoła św. Mikołaja. Są też podobieństwa z ołtarzem z Pęciszewa, obecnie w kościele Seminaryjnym w Olsztynie. Ołtarz posiadał kurdybanowe antepedium, zdobione amorkami w pogoni za ptakami, które wyjadały owoce. Uzupełniały je kwiaty, m.in. tulipany, owoce granatu. Kurdyban pochodził z przełomu XVII/XVIII w. Prawdopodobnie był to wcześniejszy ołtarz główny kościoła, zanim nie pobudowano ołtarza w stylu barokowym.

Inny ołtarz boczny przedstawiał w obrazie Chrystusa ze św. Piotrem na wzburzonym morzu Galilejskim. Był obramowany kolumnami korynckimi, zdobionymi winoroślą. W kondygnacji wyższej był obraz olejny ze św. Piotrem, którego Anioł uwalniał z więzienia. Między kolumnami zdobionymi laurowymi liśćmi dwaj Święci. Nastawa była zwieńczona postacią św. Michała Archanioła, walczącego ze smokiem, obok dwie święte niewiasty. Wszystko rzeźbione w drewnie.

Ambona ośmioboczna pochodziła z około 1692 r. Była odnawiana w 1843 r. W jej polach byli wyrzeźbieni czterej Ewangelisci. Daszek nad amboną był zdobiony figurą Anioła z narzędziami Męki Pańskiej i triumfującym Chrystusem. Schody wiodące na ambonę były przyozdobione figurami trzech Ojców Kościoła. Przy drzwiach wejściowych na ambonę były figury św. Jana Chrzciciela, Mojżesza i Chrystus. Ambona pochodziła z warsztatu Izaaka z Rygi, który w tym czasie wykonywał ołtarz dla katedry we Fromborku.

Środkowa część ołtarza gotyckiego w kościele w Pierzchałach sprzed 1945 r., w:
 A. Boetticher, Die Bau- und Kunstdenkmäler in Ermland, Königsberg 1894, tabl. XI.

Dochował się dzwon kościelny, przechowany w sąsiednim Chruścielu. Warto odnotować jego napis: GLORIOSSISMAE COELORUM REGINAE PATRONAE ECCLESIAE IN PETTELKAU GLORIAM IN AETERNUM SONABO = NAJCHWALEBNIJSZEJ KRÓLOWEJ NIEBIOŚ, PATRONCE KOŚCIOŁA W PIERZCHAŁACH, BĘDĘ WYDZWANIAŁ CHWAŁĘ NA WIEKI. Potwierdzał on istniejący tu od wieków kult Najświętszej Maryi Panny. Wyszczerbione miejsce nie pozwala na odtworzenie daty powstania dzwonu. Pochodzi on prawdopodobnie z początku XX wieku.

Z dawnego kościoła zachowała się również piękna granitowa chrzcielnica, sięgająca swym powstaniem zapewne początków kościoła. Umieszczona jest obecnie w bocznej kaplicy i służyć będzie do udzielania sakramentu chrztu św.

Kościół był w posiadaniu renesansowej monstrancji z 1685 r. i krzyża z 1647 r.

Szczątki ołtarzy i wyposażenia kościelnego tułają się po różnych zbiorach. Fragmenty gotyckiego ołtarza. m.in. szafka ołtarzowa, malowidła na skrzydłach ołtarzowych, znajdują się dzisiaj w Muzeum Okręgowym w Toruniu. Sądzę, że i pozostałe części tego ołtarza nie będą trudne do odnalezienia. Trzeba je zwrócić do kościoła w Pierzchałach.

W 1945 r. podczas działań wojennych kościół uległ częściowemu zniszczeniu. Brak opieki i beztroska ludzi, szybko doprowadziły do dalszej dewastacji. Ręki dołożyło kierownictwo miejscowego Państwowego Gospodarstwa Rolnego, które — po przejściu kościoła na własność, zrobiło z niego w latach 1959—1960 magazyn rolny. Rozebrano kaplicę, zakrytą, dach i wieżę. Nawę podzielono na dwie kondygnacje, wykorzystując do tego wieżbę dachową kościoła. Gotycki portal zamurowano, częściowo również wejścia boczne. W ich miejsce wstawiono wrota, przez które w poprzek kościoła jeździły traktory z przyczepami, składając m.in. sztuczne nawozy.

Cmentarz przykościelny zarósł szybko drzewami i krzewami, wstydliwie przysłaniając, z biegnącej obok szosy w kierunku Braniewa, ruinę kościoła zamienionego na magazyn rolny.

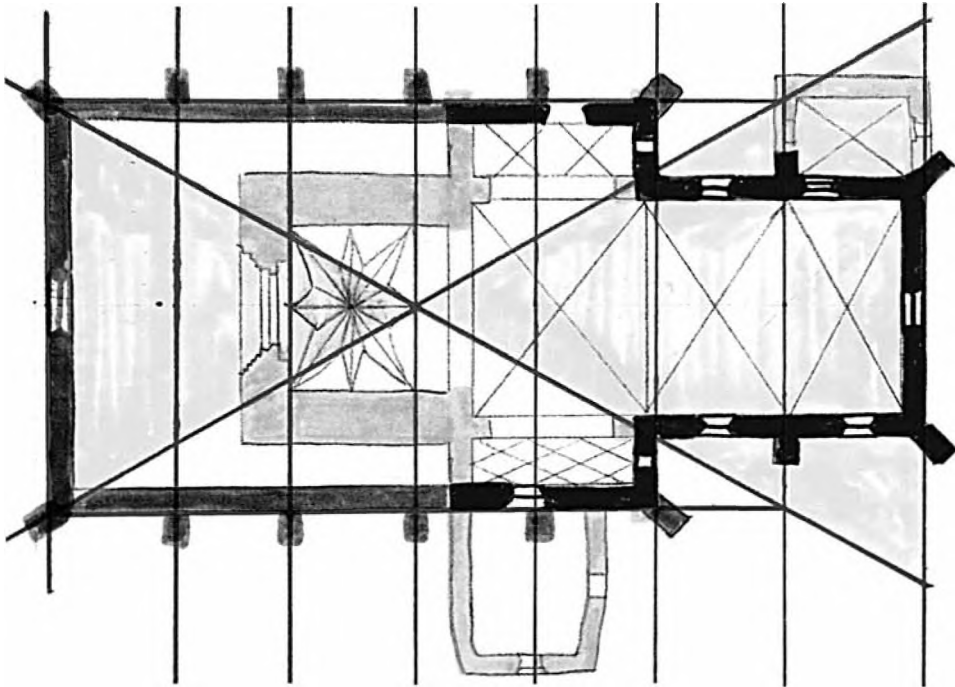
Odbudowa kościoła w Pierzchałach była możliwa dopiero po 1990 r., gdy jego ruiny jako własność zwrócono Kościołowi katolickiemu. Decyzję odbudowy kościoła podjął ks. arcybiskup metropolita warmiński dr Edmund Piszcz. Plan realizacyjny odbudowy kościoła w Pierzchałach wykonała Architektoniczna Pracownia Projektowa z Gdańska. Autorami opracowania byli: mgr inż. arch. W. Jaroszewski, mgr inż. Andrzej Szywałd-Pitas, mgr inż. Jan Stańczak, który pełnił również funkcję inspektora nadzoru. Konstrukcję wieżby dachowej zaprojektował mgr inż. Zbigniew Krzywiac, przy konsultacji mgr inż. Krystyny Próchnickiej. Kościół odbudowywało Prywatne Przedsiębiorstwo Budowlane *Budex* z Braniewa. 90% kosztów budowy finansowała Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Odbudowany z ruin kościół w Pierzchałach prezentuje się pięknie. Zbudowany jest z cegły na wątku wendyjskim. Uważny obserwator zwróci jednak uwagę na jego specyficzną architekturę gotycką, której tu w tym kościele brak proporcji. Nawa kościoła w łączności z później dobudowaną wieżą sprawia wrażenie architektonicznego skrótów. Przyczyn tego stanu rzeczy należy doszukiwać się w samych początkach budowy. Kościół w Pierzchałach według pierwotnych założeń z 1341 r. był przeznaczony na Kolegiatę, a więc wówczas dla kolegium

Odbudowany kościół w Pierzchałach

ośmiu kapłanów-kanoników, którzy stosownie do reguły kolegiackiej, mieli prowadzić życie wspólne, rezydować przy kościele i wspólnie modlić się w miejscowym kościele. Miejscem przeznaczonym na ten cel było zwykle prezbiterium kościoła. Budowę kościoła w Pierzchałach rozpoczęto od prezbiterium, wzorowanym przez rozczłonkowane zewnętrznie blendy na prezbiterium katedry z Fromborka. W kościele w Pierzchałach prezbiterium tworzą dwa gotyckie przęsła. Od strony północnej jest zakrystia, też ze sklepieniem żebrowym. Trzecie przęsło, poszerzone, wyznaczało miejsce na chór kanonicki i stalle dla ośmiu kanoników, po czterech z jednej i drugiej strony kościoła. Obecnie przeznaczone na chór kanonicki miejsca zajmuje z jednej strony kaplica z chrzcielnicą, a z drugiej przedsionek. Dawniej był on powiększony o kruchtę. Zachowano z niej fragment późniejszej, zewnętrznej ściany w postaci muru. Takie rozwiązanie ze względów historycznych może i słuszne, budzi jednak wątpliwości estetyczne. Według planu rekonstrukcyjnego Dierka Loyala nawa kościoła miała w całości liczyć pięć przęseł. Wówczas proporcje nawy i prezbiterium byłyby właściwe. Przeniesienie w 1343 r. Kapituły

Plan rekonstrukcji kościoła w Pierzchałach według Dierka Loyala, w: *Sakrale Backsteingotik im Ermland. Eine bautopographische Untersuchung*, Bonn 1995, s. 497.

Kolegiackiej do Głotowa, a potem do Dobrego Miasta, wpłynęło na zmianę planów budowy kościoła. Zaprzestano budowy dalszych czterech naw kościoła. Przy ścianie zachodniej dobudowano później wieżę, w dolnej partii z kamienia i cegły,

Prezbiterium odbudowanego kościoła w Pierzchałach

w górnej z drewna, z dachem pokrytym ceglana dachówką. W tym układzie architektonicznym odbudowano kościół obecnie.

Kościół ten należał początkowo do istniejącej do 1945 r. pobliskiej parafii w Szalmii, której bogaty w zabytki kościół również został w 1945 r. zniszczony. Po ostatniej wojnie kościół w Pierzchałach należał do parafii w Chruścielu. Obecnie kościół św. Małgorzaty pełni funkcję kościoła parafialnego dla mieszkańców wioski Pierzchały i najbliższej okolicy.

Dnia 29 XII 1995 r. ks. Arcybiskup Metropolita Warmiński dr Edmund Piszcz wznowił działalność parafii w Pierzchałach przy kościele pod wezwaniem św. Małgorzaty. Podjął też decyzję odbudowy tego kościoła. Odbudowę prowadził ks. proboszcz mgr Tadeusz Józef Rudziński. Kościół ponownie konsekrował w niedzielę, 17 października 1999 r. ks. Arcybiskup Metropolita dr Edmund Piszcz.

Przy odbudowie kościoła wydobyto spod posadzki fragment rzeźby figuralnej Świętej. Trzeba będzie znaleźć miejsce na fragmenty krzyży procesyjnych, cmentarnych, innych elementów dawnego kościoła, aby przypominały następnym pokoleniom, iż ręka człowieka jest zdolna do tworzenia dzieł pięknych, ale potrafi je również bezsensownie niszczyć.

Wnętrze kościoła w Pierzchałach świeci dziś białymi tynkami. Na ścianach prezbiterium pozostawiono fragment średniowiecznego fresku i częściowo zrekon-

struowany zacheuszek. Malowidła te odkryto już w 1894 r. Widać było wówczas zarysy postaci 12 apostołów, ornamenty, a na ścianie wschodniej malowidło przedstawiające Zbawiciela, NMP i św. Jana Chrzciciela. Z początkiem XX wieku kościół uzyskał nową polichromię, w której dominującym akcentem były postacie 12 Apostołów. W niektórych miejscach tynk wykazuje obecnie już przebarwienia. Gromadzone chemikalia w kościele zamienionym na magazyn dostarczą zapewne jeszcze sporo kłopotu.

Wystrój liturgiczny kościoła jest nowy, stosownie do zaleceń Soboru Watykańskiego II, projektu ks. mgr Tadeusza Rudzińskiego, proboszcza w Pierzchałach, i mgr inż. Jana Stańczaka.

ŹRÓŁA i LITERATURA:

- AAWO AB B 3k. 168r–169v; B 4k. 304r–305r; b 6k. 22r–23v; B 16k. 18v–19r.
 Archiwum Parafii św. Małgorzaty w Pierzchałach: Dokumentacja odbudowy kościoła parafialnego.
 Kuria Metropolitalna Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Parafia Pierzchały.
 A. Boetticher, Die Bau- und Kunstdenkmäler in Ermland, Königsberg 1894, s. 194–198, tablica XI.
 G. Matern, Über den Titel der Kirche von Pettelkau, *PDE* 1 (1903), s. 6–9.
 Die altpreußischen Götter nach Simon Grunau (1526), *Unsere Ermländische Heimat* 1 (1926), s. 3.
 A. Ulbrich, Geschichte der Bildhauerkunst in Ostpreußen vom Ausgang des 16. Jahrhunderts bis in die Hälfte des 19. Jahrhunderts, Königsberg 1926–1929, s. 245, 247, 406, 642, 737, il. nr 269, 467, 811, tablica 15.
 A. Birch-Hirschfeld, Geschichte des Kollegiatstiftes in Guttstadt 1341–1811. Ein Beitrag zur Geschichte des Ermlands, Braunsberg 1931, s. 6, 11.
 W. Wallerand, Altarkunst des Deutschordensstaates Preußen unter Dürers Einfluss, Danzig 1940, s. 35 nn.
 A. Poschmann, Ermländische Heimat. B. m. i. r. w. [Münster ok. 1950 r.], s. [12].
 G. Dehio, Ernst Gall: Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler. Deutschordensland Preußen, München – Berlin 1952, s. 193 n.
 C. Wuensch, Die Kunst im Deutschen Osten — Ostpreußen, Berlin 1960, s. 88, nr 150. Handbuch der historischen Stätten. Ost- und Westpreußen, hgb. E. Weise, Stuttgart 1966, s. 169 n.
 J. Kruszelnicka, J. Flik, Zbiory gotyckiej rzeźby i malarstwa Muzeum Okręgowego w Toruniu. Katalog, Toruń 1968, s. 74–76, 147, 24, 25.
 E. Przekop, Powstanie i organizacja prawna Kapituły Kolegiackiej w Dobrym Mieście do roku 1429, *SW* 6 (1969), s. 26 nn.
 Katalog zabytków sztuki. Województwo Elbląskie: Braniewo, Frombork, Orneta i okolice, opr. autorskie M. Arszyński, M. Kutzner, Warszawa 1981, s. XXIV, 174 n. fig. 32.
 M. Orłowicz, Ilustrowany przewodnik po Mazurach Pruskich i Warmii. Na nowo podali do druku: G. Jasiński, A. Rzempołuch, R. Traba, Olsztyn 1991, s. 277 n.
 D. Loyall, Sakrale Backsteingotik im Ermland. Eine bautopographische Untersuchung. Mit eines Einführung von Gerhard Eimer, Bonn 1995, s. 99, 199, 202–203, il. 186, 187, 493, 497.

- G. Steffen, Die Arbeiten an der Wallfahrtskirche in Pettelkau gehen weiter, *Heimatbrief für den Kreis Braunsberg* 8 (1995), s. 112 i 4 strona okładki.
- M. Hannemann, Wiederaufbau der Kirche in Pettelkau, *Heimatbrief für den Kreis Braunsberg* 11 (1998), s. 130.
- Kościóły i kaplice Archidiecezji Warmińskiej, T. I, pr. zb. pod red. ks. B. Magdziarza, Olsztyn 1999, s. 168.
- [Gerhard Steffen], Pettelkau, *Heimatbrief für den Kreis Braunsberg* 12 (1999), s. 39–51.
- M. Gryniewicz, Pierzchały. Odbudowana świątynia. Koniec religijności na kółkach. *Dziennik Bałtycki* 8 X 1999, s. 16.
- M. Gryniewicz, Pierzchały. Poświęcenie kościoła. Kolegiata wstała z ruin. *Dziennik Bałtycki* 19 X 1999, s. 6.
- [MG], Świątynia w Pierzchałach powstała z ruin, *Dziennik Bałtycki — Gazeta Braniewska* 22 X 1999 nr 42/15.
- M. Borzyszkowski, [Pierzchały]. Kościół ze szczątków, *Gazeta Olsztyńska* nr 211 28 X 1999, s. 7.
- M. Borzyszkowski, Dawna kolegiata w Pierzchałach. Pustka po remoncie, *Gazeta Olsztyńska* nr 215 4 XI 1999, s. 7.
- Monika Hoppe, Kirchweihe in Pettelkau am 17. Oktober 1999, *Heimatbrief für den Kreis Braunsberg* 1999 nr 13, s. 33–39, IV strona okładki.
- Gertrud Begett, Ermländer unterwegs. Sonderreise der Kreisgemeinschaft Braunsberg zur Einweihung der Kirche in Pettelkau, *Heimatbrief für den Kreis Braunsberg* 1999 nr 13, s. 40–45.

DER WIEDERAUFBAU DER KIRCHE ZU PIERZCHAŁY/PETTELKAU

ZUSAMMENFASSUNG

Die alte Kirche in Pierzchały (Pettelkau) in der Nähe von Braniewo (Braunsberg) in Ermland, ein Backsteinbau noch im wendischen Verband, stammte aus dem 14. Jahrhundert. Bischof von Ermland Hermann von Prag hat hier im Jahre 1341 ein Kollegiatstift zum Heiligsten Erlöser und allen Heiligen gestiftet. Später, im Jahre 1343, wurde der Sitz des Kollegiatstiftes nach Glotowo (Glottau) und Dobre Miasto (Guttstadt) verlegt.

Diese Kirche war der hl. Jungfrau Maria und der hl. Margareta geweiht. Im Jahre 1945 wurde die Kirche in Pierzchały (Pettelkau) teilweise zerstört und durch dortige staatliche Landwirtschaft übernommen und in den Jahren 1959–1989 als Lagerhalle benutzt. Erst im Jahre 1990 wurden die kirchlichen Mauern und das Grundstück der Diözese Ermland abgegeben. Der Erzbischof von Ermland Edmund Piszcz beauftragte den Hochw. Mgr Tadeusz Józef Rudziński, jetzt Pfarrer von Pierzchały (Pettelkau), diese Kirche wiederaufzubauen. Die Kirche wurde neuaufgebaut mit finanzieller Hilfe der Stiftung für Deutsch-Polnische Zusammenarbeit aus den Mitteln der Bundesrepublik Deutschlands. Am 17. Oktober 1999 wurde diese Kirche geweiht und jetzt dient sie der katholischen Bevölkerung.